

Toscane, Umbrië en de Marche

Landschap in Toscane
Martin Wahlborg/Stock

De regio's van deze gids:

(zie de kaart aan de binnenzijde van het omslag)

1	Florence	blz. 107
2	Rondom Florence	blz. 193
3	Lucca, de Versilia en de Apuaanse Alpen	blz. 229
4	Pisa, de Etruskische kust en de Colline Metallifere	blz. 263
5	De Maremma	blz. 325
6	Siena en de Chianti	blz. 351
7	Arezzo en de Casentino	blz. 435
8	Umbrië	blz. 467
9	De Marche	blz. 523

Inhoud

NIET TE MISSEN

Een keuze uit de mooiste plekjes ... 6

DE REIS VOORBEREIDEN

Reistips 12

NAAR TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE

Met de bus 15

Met het vliegtuig 15

Met de trein 16

Met de auto 16

Met de boot 16

VOOR HET VERTREK

De beste periode 17

Nuttige adressen 17

Budget 19

Formaliteiten 19

Overnachten 20

Uit eten 22

TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE VAN A TOT Z

Rubrieken
in alfabetische volgorde 24

MET HET GEZIN

Bezienswaardigheden
en activiteiten 34

MEMO

Evenementen 36

Leestips 38

Filmtips 40

TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE ONDER DE LOEP

TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE VANDAAG

In het hart van Italië 44

GASTRONOMIE

In Toscane 47

In Umbrië 51

In de Marche 52

GESCHIEDENIS

Van de Etrusken tot het
Romeinse Rijk 53

Middeleeuwen 55

Renaissance 58

16de tot 18de eeuw 60

Napoleontische tijd 61

Risorgimento 61

Verenigd Italië 62

Na 1946 63

KUNST EN ARCHITECTUUR

Etruskische kunst 64

Romeinse kunst 66

Middeleeuwse kunst 67

Renaissance 74

De nieuwe tijd 77

De huidige tijd 78

ABC van de architectuur 80

Kunsttermen 86

CULTUUR

Denkers en schrijvers 88

Muziek 92

Film 94

Bekende namen 94

GEOGRAFIE

Natuurlijke omgeving 97

Flora en fauna 102

STEDEN EN BEZIENSWAARDIGHEDEN

1 FLORENCE

Florence	108
De Duomo en het middeleeuwse centrum	120
Piazza della Signoria en de Uffizi	132
Santa Maria Novella en omgeving	142
San Lorenzo en omgeving	151
San Marco en omgeving	158
Santa Croce en omgeving	164
Palazzo Pitti en Giardino di Boboli	173
Santo Spirito en omgeving	182
Passeggiata ai Colli	189

2 RONDON FLORENCE

Omgeving van Florence	196
Prato	204
Pistoia	213
Montecatini Terme	224

3 LUCCA, DE VERSILIA EN DE APUAANSE ALPEN

Lucca	232
De Versilia	245
De Garfagnana	255
De Lunigiana	259

4 PISA, DE ETRUSKISCHE KUST EN DE COLLINE METALLIFERE

Pisa	266
San Miniato	287
Livorno	289
De Etruskische kust	295
Elba en het Parco Nazionale dell'Arcipelago Toscano	302
Volterra	317

5 DE MAREMMA

De Maremma	328
Massa Marittima	338
Promontorio dell'Argentario	342
Pitigliano	346

6 SIENA EN DE CHIANTI

Siena	352
De Chianti	384
San Gimignano	400
Montalcino	411
Pienza	415
Montepulciano	422
Chiusi	428

7 AREZZO EN DE CASENTINO

Arezzo	436
Sansepolcro	446
Cortona	451
Monte San Savino	458
Poppi	460

8 UMBRIË

Perugia	470
Assisi	481
Spoleto	493
Todi	500
Orvieto	503
Lago Trasimeno	509
Città di Castello	513
Gubbio	516

9 DE MARCHE

Ancona	526
Pesaro	537
Urbino	544
Fabriano	553
Macerata	556
Fermo	562
Ascoli Piceno	566

Register	577
Kaarten en plattegronden	589
Woordenlijst ... binnenzijde omslag	

**RAADPLEEG VOOR
IEDERE PLAATS ONS
ADRESBOEKJE**

Niet te missen

Florence★★★, bakermat van de Italiaanse kunst en cultuur (blz. 108)

De Chianti★★, palet van onvergetelijke kleuren en smaken (blz. 384)

Een keuze uit de mooiste plekjes

Pisa★★★, met de beroemdste toren ter wereld (*blz. 266*)

Arezzo★★: in de voetsporen van Piero della Francesca en Roberto Benigni (*blz. 436*)

Urbino★★: harmonie en schoonheid van de Italiaanse renaissance (*blz. 544*)

Lucca★★★: een schatkamer (*blz. 232*)
beschermd door de woeste bergen
van de **Garfagnana**★ (*blz. 255*)

Assisi★★★, centrum van kunst en
spiritualiteit (*blz. 481*)

San Gimignano★★★: een reis door de middeleeuwen (blz. 400)

Perugia★★, aantrekkelijke universiteitsstad, waar de beroemde Baci-bonbons vandaan komen (blz. 470)

Siena★★★: mystiek en passie in de stad van de Palio (blz. 352)

Fotografie:

Blz. 6: B. Janssen/age fotostock (boven); S. Caporali/Tips/Photononstop (onder)

Blz. 7: M. Rellini/Sime/Photononstop (linksboven); R. Mattes/hemis.fr (rechtsboven); S. Renier/Sime/Photononstop (onder)

Blz. 8: J. Arnold/hemis.fr (boven); G. Bertolissio/hemis.fr (onder)

Blz. 9: J. Arnold/hemis.fr (linksboven); Dutton Colin/Sime/Photononstop (rechtsboven); A. Fateev/age fotostock (onder)

DE REIS VOORBEREIDEN

Ancona – Internationale luchthaven van de Marche – ☎ 071 28 271 - aeroporto.regione.marche.it.

Met de trein

Vanuit **België** – **SNCB** -

☎ 02 528 28 28 - www.belgianrail.be.

Verbindingen van Brussel naar Florence, met overstap in Frankrijk of Duitsland.

Vanuit **Nederland** kunt u, met overstappen, via Duitsland en Zwitserland, of Frankrijk naar Toscane reizen. Raadpleeg voor meer informatie uw reisbureau, ga naar NS International op de grotere NS-stations, bel ☎ 0900 9296 of kijk op www.nsinternational.nl of www.treinreiswinkel.nl.

Er rijdt geen autoslaaptrein meer vanuit Nederland, maar wel vanaf Düsseldorf naar Verona. Zie www.treinreiswinkel.nl.

Vanuit **Italië** – www.trenitalia.it.

De kortste route vanuit Brussel is via Thionville, Metz, Bazel en Milaan: een afstand van 1175 km. Ook vanuit Rotterdam is deze route het snelst. Afstand: 1315 km.

Toscane en Umbrië zijn bereikbaar via de autowegen A1 (Milaan-Napels), A11 (Tyrreense kust-Florence) en A12 (Genua-Livorno).

Om naar de Marche te rijden moet u altijd de Apennijnen oversteken.

📍 www.autostrade.it en 'Vervoer', blz. 30.

Met de boot

Er zijn verschillende bootverbindingen tussen Corsica en Midden-Italië. Ze worden onderhouden door onder andere:

MobyLines – ☎ 04 95 34 84 94 en 199 30 30 40 - www.mobyLines.it. en

Corsica Ferries – ☎ 04 95 32 95 95/ 0825 095 095 - www.corsicaferries.com.

Vanuit Ancona vertrekken geregeld veerboten naar Griekenland, Turkije en Kroatië.

Met de auto

De kortste route van Amsterdam naar Florence gaat via Keulen, Frankfurt, Bazel en Milaan. Het is een afstand van 1330 km.

Afstanden in km	Arezzo	Ascoli Piceno	Assisi	Florence	Lucca	Pisa	Perugia	Pistoia	Siena	Urbino
Arezzo		240	115	80	155	175	94	115	65	110
Ascoli Piceno	240		130	300	370	380	150	340	355	220
Assisi	115	130		173	246	92	24	211	131	108
Florence	80	300	173		74	95	151	35	70	180
Lucca	155	370	246	74		21	223	45	140	260
Pisa	175	380	92	95	21		255	65	110	290
Perugia	94	150	24	151	223	255		190	109	95
Pistoia	115	340	211	35	45	65	190		155	220
Siena	65	355	131	70	140	110	109	155		190
Urbino	110	220	108	180	260	290	95	220	190	

Voor het vertrek

De beste periode

Toscane en **Umbrië** bieden in elk seizoen harmonieuze landschappen met een weelderig kleurenpalet. Het Toscaanse landschap is al eeuwenlang onveranderd gebleven: in de schaduw van de cipressen tooien wijngaarden en velden zich in de lente en de herfst met prachtige rode, oranje, gouden, groene en bruine tinten.

In bepaalde regio's in Umbrië liggen bossen. Daar is het heerlijk toeven in het tussenseizoen en aangenaam koel in de zomer. Probeer, als het enigszins mogelijk is, Toscane niet in de zomer te bezoeken. In de steden hangt dan een verzengende hitte en de wachtrijen voor musea lijken eindeloos. Van Florence tot Perugia kan de winter dan weer erg winderig en nat zijn, en in Umbrië, rond de uitlopers van de Apennijnen, zelfs koud. In de **Marche**, met het uitgestrekte Parco Nazionale dei Monti Sibillini, heerst een uitgesproken bergklimaat, vooral merkbaar in de winter. De koelte voelt als een weldaad aan in de zomer, wanneer de Adriatische kust blakert in de zon! De heuvelachtige vlakten rond Urbino en Ascoli Piceno zijn heerlijk in voor- en najaar.

Wie de Adriatische of Middellandse Zeekust wil opzoeken, kan dat het beste in mei of september doen, wanneer de stranden minder druk worden bezocht.

Nuttige adressen

TOERISTENBUREAUS

Wie informatie over Italië zoekt, kan zich het best wenden tot de

ENIT (*Ente Nazionale Italiano per il Turismo*), de Italiaanse Nationale Dienst voor Toerisme: www.enit.it en www.italia.it.

De ENIT heeft geen vestiging in Nederland, wel in België:

België – *Emile Clausstraat 28 - 1050 Bruxelles - ☎ (00 32) 2 64 71 154 - ma-vr 9.00-17.00 u.*

ITALIAANSE AMBASSADES

Nederland – *Alexanderstraat 12 - 2514 JL 's-Gravenhage - ☎ 070 302 10 30 - fax 070 361 49 32 - www.ambblaja.esteri.it/Ambasciata_LAja - ma-vr 9.30-12.30, 14.00-16.00 u.*

België – *Emile Clausstraat 28 - 1050 Bruxelles - ☎ (00 32) 2 64 33 850 - www.ambbruxelles.esteri.it - ma-vr 9.00-13.00, 14.30-17.30 u.*

WEBSITES

De reis voorbereiden – www.enit.it: website van de Dienst voor Toerisme van Italië (informatie over overnachten, evenementen, musea en dergelijke).

www.turismo.intoscana.it, www.umbriaturismo.net en www.turismo.marche.it: officiële websites voor het toerisme in de drie regio's (onder meer in het Italiaans, Engels en Duits).

www.touristie.com/italie: uitgebreide praktische informatie voor een reis.

Gastronomie en oenologie – www.vinit.net: wijnen en streekproducten (in het Italiaans).

www.amicidelladolcevita.it (in het Italiaans): enogastronomie en levenskunst.

www.agraria.org (in het Italiaans): gedetailleerde informatie over Italiaanse streekproducten (wijn, kaas, vleeswaren, olie enzovoort).

DE REIS VOORBEREIDEN

Evenementen – www.museionline.it:

alles over de musea in de streek en aan te raden tentoonstellingen.

www.ticketone.it: verkoop en reserveren van kaartjes.

www.clubart.it: tentoonstellingen van hedendaagse kunst.

Natuur – www.parks.it: Italiaanse parkfederatie.

www.grandigiardini.it: website met de grootste Italiaanse tuinen.

Outletwinkels – www.outletitalia.com, www.spaccioutlet.it (in het Italiaans): met interessante adressen voor afgeprijsde kleding.

Steden in Toscane

Arezzo – www.comune.arezzo.it.

Florence – www.firenzeturismo.it.

Grosseto – www.turismoimaremma.it.

Lucca – www.luccatourist.it.

Pisa – www.pisaunicaterra.it.

Pistoia – www.turismo.pistoia.it.

Prato – www.pratoturismo.it.

Siena – www.terresiena.it.

Viareggio – www.versiliainfo.com.

Steden in Umbrië

Assisi – www.comune.assisi.pg.it.

Città di Castello – www.cdcnet.net.

Gubbio – www.comune.gubbio.pg.it.

Orvieto – www.orvietoturismo.it.

Perugia – <http://turismo.comune.perugia.it>.

Spoleto – www.comunespoleto.gov.it.

Todi – www.comune.todi.pg.it.

Steden in de Marche

Ancona – www.comune.ancona.it/turismo/it.

Ascoli Piceno – www.comuneap.gov.it.

Fabiano – www.fabrianoturismo.it.

Fermo – www.comune.fermo.it.

Macerata – www.comune.macerata.it.

Pesaro – www.turismopesaro.it.

Urbino – www.comune.urbino.ps.it.

GESPECIALISEERDE REISBUREAUS

SNP – Molukkenstraat 7 - 6524 NA Nijmegen - ☎ 024 327 70 00 - www.snp.nl. Verschillende themareizen: natuur, fotografie, kunst en literatuur, wijnen. Zowel groepsreizen als individuele.

Anders Reizen - Refugiestraat 15 - 3290 Diest (B) - ☎ 013 33 40 40 - www.andersreizen.be. Wandelreizen in Toscane en Umbrië.

Sawadee Reizen - Sarphatistraat 650 - 1018 AV Amsterdam - ☎ 020 42 02 220 - www.sawadee.nl. Fiets- en wandelvakanties in Toscane en Umbrië, met aandacht voor zowel natuur als cultuur.

Aktiva Tours - Kerkhofstraat 21 - 5554 HG Valkenswaard - ☎ 040 20 30 320 - www.aktivatours.nl. Fietsen en wandelen in Toscane. Ook reizen voor singles.

Fundadore Travels – Eerste Weteringdwarsstraat 44 K - 1017 TP Amsterdam - ☎ 020 62 45 558 - www.fundadore.nl. Voor autorondreizen door Toscane en het boeken van appartementen, huizen en agriturismo.

Cazebonne – www.cazebonne.nl. Wijn- en culinaire reizen, onder andere in Toscane en Umbrië. Ook meerdaagse arrangementen met kookpresentaties van een Italiaanse kok.

Cultuurreizen

Academische reizen – www.academischereizen.nl. Exclusieve groepsreizen met thema's op het gebied van kunst, cultuur, geschiedenis, muziek.

SRC-Cultuurvakanties – www.src-cultuurvakanties.nl. Culturele reizen door onder meer Toscane en Umbrië.

Labrys – www.labrysreizen.nl. Exclusieve groepsreizen en reizen op maat.

Terra d'Arte – www.terradarte.net. Cultuur- en culinaire reizen in Toscane, Umbrië en de Marche.

Muziekreizen

Hannick Reizen – Geestbrugweg 28 -
2281 CL Rijswijk - ☎ 070 31 19 29 -
www.hannick.nl. Individuele en
groepsreizen.

Wandelreizen

Stap Reizen, Nieuwegracht 98 -
3512 LX Utrecht - ☎ 030 23 02 503
- www.stapreizen.nl. Authentieke
wandeltochten, veelal door de
lokale bevolking aangewezen.
Wandelingen vanuit één stand-
plaats, of langere trektochten.

REIZIGERS MET EEN BEPERKING

Toscane, Umbrië en de Marche zijn
door de talloze steile en moeilijk
toegankelijke straatjes geen een-
voudige vakantiebestemming voor
reizigers met een fysieke beper-
king. Toch probeert Italië echt het
leven gemakkelijker te maken voor
personen met een beperkte mobi-
liteit. Talrijke horecagelegenheden
beschikken over goed toeganke-
lijke toiletten.

Algemene informatie vindt u op de
website van de vereniging CO.IN,
www.coinsociale.it (alleen in het
Italiaans). Raadpleeg voor uitge-
breidere informatie de websites:
www.disabili.com (alleen in het
Italiaans), www.turismopertutti.it
(ook in het Engels), www.turismosenzabarriere.it (alleen in
het Italiaans), ☎ 055 44 81 382
of wendt u tot het Bureau voor
Hulp aan Mindervaliden van de
Italiaanse spoorwegen Trenitalia:
**Ufficio Assistenza Persone a
Mobilità Ridotta** – ☎ (00 39) 06 47
30 8579 - SalaBlu.ROMA@rfi.it.

Budget

🌐 Zie de kaders 'Uw dagelijkse bud-
get berekenen' en 'Prijsindicaties'
(blz. 20 en 21).

Formaliteiten

TOEGANGSFORMALITEITEN

Identiteitsbewijzen

Inwoners van de Europese Unie (EU)
hebben voor een reis van minder
dan 3 maanden genoeg aan een
geldige identiteitskaart of een gel-
dig paspoort (ook voor minderjarige
kinderen verplicht, zelfs als ze met
hun ouders reizen).

Chauffeurs

Nationaal rijbewijs; een IRB (interna-
tionaal rijbewijs) is niet vereist als u
een Nederlands of Belgisch rijbewijs
heeft.

Autopapieren

Naast de autopapieren moet u ook
in het bezit zijn van het verzeke-
ringsbewijs van uw auto, de 'groene
kaart', een gevarendriehoek en een
in de EU goedgekeurd fluorescerend
veiligheidsvest.

MEDISCHE HULPVERLENING

Om in Italië gebruik te kunnen
maken van medische bijstand
voor dezelfde prijs als in eigen
land, moeten inwoners van de
Europese Unie vóór hun vertrek
een **Europese verzekeringskaart**
(EHIC, www.ehic.nl) aanvragen, die
op naam staat, persoonsgebon-
den is en 1 jaar geldig is. Vaak is uw
zorgpas tevens EHIC; vraag dat na
bij uw zorgverzekeraar.

HUISDIEREN

Huisdieren moeten een Europees
paspoort hebben en een geldig
bewijs van inenting tegen honds-
dolheid om vrij binnen de Europese
Unie te kunnen reizen.

In Italië worden veel minder huisdie-
ren gehouden dan in Nederland of
België. In een groot aantal hotels en
op kampeerterreinen zijn dieren niet
welkom. Meer informatie vindt u op
de website www.dogwelcome.it (in
het Italiaans en Engels).

Siena en de Chianti **6**

Michelinkaart 563 – Provincie Siena

▶ **SIENA**★★★ 352

Ten noorden van Siena:

▶ **DE CHIANTI**★★ 384

▶ **SAN GIMIGNANO**★★★ 400

Ten zuidoosten van Siena:

▶ **MONTALCINO**★ 411

▶ **PIENZA**★★ 415

▶ **MONTEPULCIANO**★★ 422

▶ **CHIUSI**★ 428

Siena

53.950 inwoners

Siena, stad van mysterieuze en tedere kunst, hartstochtelijk en gul, ontvangt jaarlijks 300.000 toeristen met zijn adagium 'Cor magis tibi Sena pandit' ('Siena opent zijn hart geheel voor u') dat op de Porta Camollia staat. De okerleurige stad (de kleur van terrasiena) met zijn grillige silhouet, waarin je met de auto makkelijk verdwaalt, verwart en fascineert tegelijk. Op zijn drie heuvels van roodachtige klei wemelt het binnen de vestingmuren van de kronkelende smalle straatjes die ten slotte tussen golvende rode daken door op een wonder uitlopen: de magische Piazza del Campo, het kloppende hart van de stad.

ADRESBOEKJE: BLZ. 380

Overnachten, uit eten, winkelen, sport en ontspanning enz.

INLICHTINGEN

Toeristenbureau – Piazza del Campo 56 - ☎ 0577 28 05 51 - www.teresiena.it.

LIGGING

Regiokaart B2 (blz. 326-327) - plattegrond I en II (blz. 375 en 371)

Siena ligt 75 km ten zuiden van Florence, via de snelweg R2 of de schilderachtige R222 door de Chianti.

PARKEREN

Het historisch centrum is per auto uitsluitend toegankelijk voor inwoners en u mag alleen door de stadspoorten om naar uw hotel te rijden als u een reserveringsbewijs van het hotel hebt, of om naar een van de betaalde parkings vlak achter de stadsmuur te gaan.

Om het kwartier rijden er bussen naar het centrum vanaf alle stads-

poorten, waar de meeste parkings te vinden zijn. Gratis parkeren bij het Fortezza Medicea. NB Parkeer nooit op dinsdagavond op de Lizza, want daar wordt elke woensdagochtend markt gehouden en auto's worden weggesleept.

AANRADERS

De Piazza del Campo bij ondergaande zon, het uitzicht vanaf de top van de Torre del Mangia of vanaf het terras van het Museo dell'Opera (beter toegankelijk), de Duomo en zijn bijzondere vloer.

PLANNING

Minstens twee dagen.

MET KINDEREN

Het Museo d'Arte per Bambini in de Santa Maria della Scala en een treinrit door de streek met de Trenonatura.

Bezichtigen Plattegrond II (blz. 371)

★★★ PIAZZA DEL CAMPO D1-2

Een halve dag.

De Campo, een van de beroemdste pleinen ter wereld, is een monumentaal geheel van een onovertroffen harmonie. Met zijn roze en blanke stenen, licht

De Palio op de Piazza del Campo

M. Rellini/Sime/Photononstop

hellend in schelp- of waaivorm, is het een voortreffelijk voorbeeld van de ‘salonpleinen’ die vaak een van de juweeltjes van de Italiaanse steden zijn. Een dergelijk plein is niet de plaats waar verkeersaders elkaar kruisen, maar een soort afgesloten ruimte, het brandpunt van leven en geschiedenis van een stad. Hier werden door de eeuwen heen belangrijke proclamaties bekendgemaakt, hier stonden de facties in de stad gewelddadig tegenover elkaar, hier predikte de **H. Bernardinus van Siena** vanaf een geïmproviseerde kansel tegen de lichtzinnigheid van de Siënese vrouwen en de destructieve gevechten tussen de politieke kampen.

Halverwege de 14de eeuw kreeg het plein zijn bakstenen bestrating, met daaromheen een ring van natuursteen. Aan de lage kant van het plein strekt zich, eveneens in bak- en natuursteen, de lange gevel van het Palazzo Pubblico uit. Acht witte lijnen verdelen de Campo van daaruit in negen delen, symbool van de ‘Negen’, de bestuurders die de burgerij van ambachtslieden, koopmannen en bankiers vertegenwoordigden en de stad tussen 1287 en 1355 zijn grootste bloei bezorgden.

De **Fonte Gala (D1)** (‘Fontein der vreugde’) aan de hoge zijde van de Campo is zo genoemd vanwege de uitbundige vreugde bij de officiële ingebruikstelling in 1348. In 1419 werden marmeren panelen van **Jacopo della Quercia** toegevoegd, die in 1868 werden vervangen door kopieën; de originelen worden tentoongesteld in de Santa Maria della Scala. Achter de fontein staat rechts het 13de-eeuwse **Palazzo Sansedoni** met een kleine toren, dat ingrijpend is verbouwd aan het eind van de 14de eeuw.

★★★ Palazzo Pubblico D2

Dit is een van de mooiste burgerlijke monumenten van Italië en het is van een uitzonderlijke eenvoud en sierlijkheid. Een synthese van alle kenmerken van de Siënese gotiek die de meeste andere stadspaleizen tot voorbeeld was. De bouw duurde van eind 13de tot midden 14de eeuw; de tweede verdieping van de twee vleugels werd in 1680 toegevoegd. De lichte kleur van travertijn

SIENA EN DE CHIANTI

Aanbidding van het Kruis★ (1506) te zien met een mooi landschap als achtergrond, van de hand van **Perugino**. In de Piccolomini-kapel (*deur direct ernaast*) hangen interessante **schilderijen**★: een *Maria met heiligen*, een fresco met heldere kleuren van A. Lorenzetti, en boven het altaar een *Aanbidding der Wijzen* van Sodoma.

Santa Maria dei Servi Buiten plattegrond I bij B2 (blz. 375)

De rustieke en onvoltooide bakstenen gevel, bekroond met een mooie romaans-gotische klokkentoren, verrijst aan het hoge einde van een korte laan met cipressen. Boven aan de trap voor de kerk ontvouwt zich een prachtig **uitzicht**★★★ op de afgevlakte heuvel van de dom en de achtergevel van het stadhuis. Het interieur, een merkwaardige mix van gotische en renaissancestijl, bevat interessante **kunstwerken**★: een *Tronende Maria* (1261) van de Florentijn Coppo di Marcovaldo, die bij Montaperti krijgsgevangen werd genomen en met dit werk voor zijn vrijlating zou hebben betaald (*tweede altaar rechts*); een zeer expressieve *Kindermoord in Bethlehem* van Matteo di Giovanni (*vijfde altaar*). De tweede kapel links van het koor toont fresco's van **Pietro Lorenzetti** (*Dans van Salome*, *Dood van Johannes de Doper*) en op het altaar een *Aanbidding van de herders* (1404) van Taddeo di Bartolo. Achter in de linkerdwarsbeuk is een bijzonder tedere *Maria van Barmhartigheid* van **Lippo Memmi** opgenomen in een ander schilderij.

In de omgeving Plattegrond I (blz. hiernaast)

Convento dell'Osservanza Plattegrond (blz. hiernaast)

► 3 km ten noordoosten van Siena. Verlaat de stad via de Porta Ovale en neem de weg naar Montevarchi (S408). Volg, na de spoorwegovergang te zijn overgestoken, op deze weg de gele bordjes 'Basilica dell'Osservanza'.

Dit door de **H. Bernardinus** (zie blz. 373) gestichte klooster staat op een heuveltop met een mooi uitzicht op Siena.

De bakstenen **basiliek**, die na de verwoesting van 1944 in 15de-eeuwse staat werd hersteld, herbergt interessante **kunstwerken**★, waaronder een *Kroning van Maria* in terracotta van **Andrea della Robbia** (*tweede kapel links*), een drieliuk van *Maria met Kind* van **Sano di Pietro** (*eerste kapel links*), en in de tweede kapel rechts een mooie *Piëta* van de Siënese beeldhouwer Giacomo Cozzarelli (1453-1515). Onder de kerk ligt een enorme crypte met kruisgewelven.

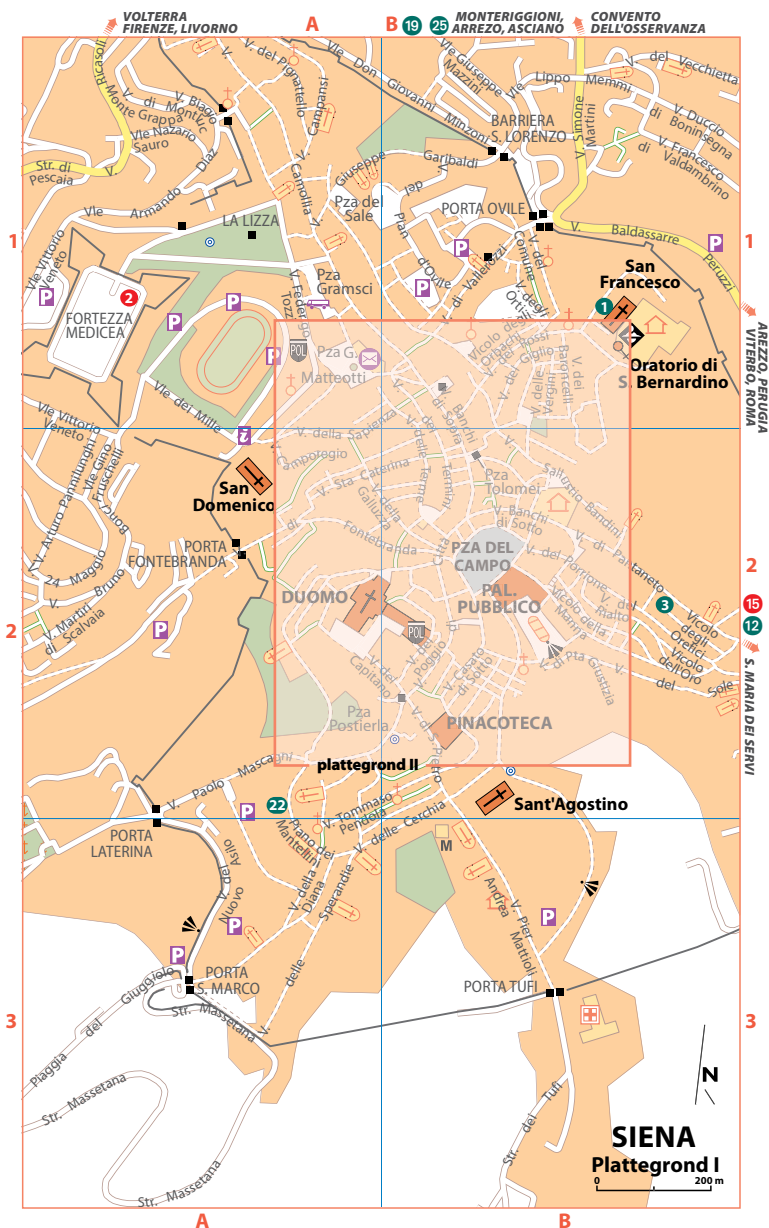
In het klooster is de cel van Bernardinus te zien, met zijn persoonlijke bezittingen en een afgietsel van zijn gezicht dat in 1443, een jaar voor zijn dood, werd gemaakt.

★★ **Monteriggioni** Regiokaart B2 (blz. 326-327)

► Ongeveer 15 km ten noordwesten van Siena via de snelweg Florence-Siena.

Monteriggioni ligt als een majesteitlijke kroon op een van de sierlijke heuvels in de omgeving van Siena en dankt zijn schoonheid aan het scherp afgetekende silhouet van zijn ronde verdedigingsmuur met veertien vierkante torens. Deze Ghibellijnse voorpost die Siena begin 13de eeuw in de richting van Florence liet bouwen, wordt door Dante genoemd in zijn *Goddelijke Komedie*.

Het dorp dat volledig door de verdedigingsmuur wordt omsloten, ligt rond een langgerekt plein met een waterput. De twee toegangspoorten liggen aan weerszijden van het plein bijna recht tegenover elkaar. Aan de ene zijde staat een klein romaans-gotisch kerkje, terwijl vanaf een hoek aan de andere kant van het plein een straatje een halve cirkel beschrijft naar de volgende hoek. Aan het straatje staan de weinige huizen van de vesting.

Rondritten Regiokaart (blz. 326-327)

★★ VAN DE ABDIJ VAN DE MONTE OLIVETO MAGGIORE NAAR DE ABDIJ VAN SAN GALGANO

► Rondrit van 115 km vanaf Siena, in donkerrood aangegeven op de regiokaart (blz. 326-328).

Asciano B2

► Ten zuidoosten van Siena aan de S438.

Dit versterkte middeleeuwse dorpje, dat een ouderwetse charme heeft, is van Siena gescheiden door een bergkam en ligt op een heuvel boven de rivier de Ombrone. De Corso Matteotti loopt dwars door het dorp.

Sant'Agata – De gotische gevel van deze 12de-eeuwse romaanse kerk die helemaal uit travertijn is opgetrokken, wordt voorafgegaan door een brede trap. Binnen vormt een dwarsboog de afscheiding tussen het schip met een houten kapconstructie en de viering met een mooie koepel op trompen. Drie apsis-kapellen met halfronde koepelgewelven sluiten aan bij het koor en de beide dwarsbeuken. Op de rechtermuur van het schip is een mooi fresco van *Maria met Kind* te zien, toegeschreven aan Girolamo del Pacchia.

Museo Cassioli – Via Fiume 8 - dag. behalve ma 14.30-17.30, za, zo, feestdagen 10.00-13.00, 14.30-18.00 u - € 4,50. Dit museum is gewijd aan de schilder Amos Cassioli (1832-1891) die in zijn tijd een zekere reputatie genoot vanwege zijn portretten en historiestukken, en aan zijn zoon Giuseppe (1865-1942).

Palazzo Corboli – Corso Matteotti 122 - ☎ 0577 71 95 24 - dag. behalve ma 10.30-13.00, 15.00-18.30 u (17.30 u 's winters) - € 5. In dit paleis zijn het Museum voor Religieuze Kunst en het Archeologisch Museum gevestigd. Het **Museo di Arte Sacra** bezit een verzameling Siënese schilderijen en beeldhouwwerken uit de 14de-15de eeuw, waaronder de *Aankondiging* van Taddeo di Bartolo, de *Geboorte van Maria* van Sassetta en een veelluik van Ambrogio Lorenzetti, met in het midden de *Aartsengel Michaël doodt de draak*. Het **Museo Archeologico Corboli** toont vondsten uit de Etruskische necropool in de buurt van Poggio Pinci (5de-1ste eeuw v.C.), waaronder aardewerk en urnen.

Neem de S451 en volg deze over 8 km.

★★ Abbazia di Monte Oliveto Maggiore B2

☎ 0577 70 76 11 - www.monteolivetomaggiore.it - 9.15-12.00, 15.15-18.00 u (17.00 u 's winters).

De weg naar de Monte Oliveto Maggiore lijkt wel een soort voorbereiding op het kloosterleven. Huizen, gezichten, stemmen en de geluiden van het drukke leven verdwijnen meer en meer. Misschien dat daar, alleen en midden in de natuur, iets voelbaar is van die 'woestijn' die monniken creëren, ook al wonen ze aan de randen van onze grote steden. Even later duikt het majestueuze silhouet van de abdij op, verborgen achter een gordijn van groen. Maar zij ontsluit zich alleen voor degene die eerst onder de versterkte poort met terracottaversieringen uit het atelier van Luca della Robbia door loopt en vervolgens over de grote oprijlaan tussen de cipressen door naar de kerk en de kloostergang. Daar wacht u een hemelse verleiding: een winkel met een groot assortiment olijfolie, wijn, brandewijn, balsems, crèmes en medicinale kruiden.

Chiostro Grande – Deze **grote kloostergang** is versierd met een reeks van 36 meesterlijke **fresco's**★★ over het leven van de H. Benedictus van **Luca Signorelli**, die er vanaf 1498 aan werkte, en van Sodoma (tussen 1505 en 1508). De cyclus, die van links naar rechts loopt, begint bij de ingang van de kerk, op

De ruïne van de abdij van San Galgano

S. Wasek/age fotostock

de grote boog, met afbeeldingen van de *Geseling van Christus* en *Christus met doornenkroon*, meesterwerken van Sodoma uit 1505-1508. Van hem zijn ook de laatste reeks (*noordzijde*) en de eerste negentien taferelen (te beginnen bij het *Vertrek van Benedictus uit het ouderlijk huis*). Daarna volgen een fresco van Riccio en acht van Signorelli.

Sodoma, die werd beïnvloed door Da Vinci en Perugino, vereeuwigde zichzelf op het derde fresco, naar de toeschouwer toegekeerd, met zijn haar tot op de schouders. Weinig religieus legde hij zich vooral toe op de aantrekkelijke weergave van mensen, landschappen en schilderachtige details, zoals blijkt uit het vierde fresco, waarop Benedictus de kluizenaarspij ontvangt, het twaalfde (*eerste aan de zuidzijde*), waarop Benedictus twee jongemannen ontvangt te midden van talrijke personages in verschillende houdingen, en het negentiende (*laatste aan de zuidzijde*), waarop smachtende courtisanes de monniken proberen te verleiden (prachtige architectonische details).

De werken van **Signorelli** onderscheiden zich door de sculpturale kracht van zijn figuren en de dramatische encenering, waarbij het landschap is teruggebracht tot een eenvoudige ruimtelijke schets, bijvoorbeeld op fresco 24 (*Benedictus wekt een van een muur gevallen monnik weer tot leven*).

Na de kloostergang zijn de 15de-eeuwse refter met fresco's uit dezelfde tijd (*Laatste Avondmaal*), en de door Fra Giovanni da Verona ontworpen bibliotheek (1518) met verluchte antifonenboeken uit de 15de eeuw, eveneens de moeite waard. Tot slot kunt u nog een kijkje nemen in de apotheek met zijn kostbare keramische potten, en in het kleine schilderijenkabinet in de kapittelzaal.

Chiesa Abbaziale – De kloosterkerk met een barokinterieur (18de eeuw) heeft moderne glas-in-loodramen. In de kapel links van de hoofdingang is het houten crucifix geplaatst dat de stichter van het klooster in 1313 hierheen bracht. De prachtige **koorbanken**★★ (1505) van **Fra Giovanni da Verona**, met inlegwerk van vogels, architectonische perspectieven, tabernakels en muziekinstrumenten, volgen de kooromgang. Rechts van het koor leidt een trap naar de kerststal. *Volg de S451 ongeveer 10 km naar Buonconvento.*

Vertaling	Bep Fontijn, Eef Gratama, Frans Lueb, Michèle Schedler
Eindredactie	Karin Evers
Boekverzorging	Asterisk*, Amsterdam
Omslagfoto	Shutterstock/ronnybas
Oorspronkelijke titel	Toscane, Ombrie et Marches
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Uitgevers	Philippe Orain (Michelin, Parijs) Lieven Defour (Lannoo, Tielt) Maura Marca, Archipel studio
Eindredactie	Marie-Isabelle Corradi, Sophie Lhéraud, Eva Cantavenera, Alexandra Forterre, Anne Kanjounzeff, Maura Marca, Guylène Ouvrard, Jean-Claude Renard
Redactie	Christelle Le Déan
Grafisch ontwerp	Keppie&Keppie, Varsenare
Omslagontwerp	Cristian-Mihaita Constantin, Iulia Fontanine, Evelyne Girard, Thierry Lemasson, Florica Paizs, Denis Rasse
Cartografie	Inwonertallen: © 2015 Istat - Istituto Nazionale di Statistica
Met dank aan	Didier Broussard (omslag), Maria Gaspar (beeld-redactie), Francesca Dall'Acqua, Holding Terra Moretti, Maria-Cristina, Maria-Rita Manzoni en alle toeristen-bureaus van Toscane, Umbrië en de Marche

© Michelin

© Cartografie: Michelin

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2017

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internet-adressen) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres

De Groene Reisgids
Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt
degroenereisgids@lannoo.be

De Groene Reisgids
Uitgeverij Terra Lannoo bv
Papiermolen 14-24
NL-3994 DK Houten
degroenereisgids@terralannoo.nl

www.lannoo.com

D/2017/45/32 - NUR 512
ISBN 978 94 014 3954 1

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.